

ІНТОНАЦІЯ (від лат. *intono* — голосно вимовляю) — сукупність звукових мовних засобів, що передають смисловий, емоційно-експресивний і модальний характер висловлювання, комунікативні значення, ситуативну зумовленість, стилістичне забарвлення тексту та індивідуальність виражальних прийомів мовця. До складу І. входять мелодика, інтенсивність, тривалість звучання, фразовий і логічний **наголоси**, ритм, тембр і **паузи**. Як акустичне явище, І. є органічним комплексом частотних характеристик звуків та їхніх змін у висловлюванні, формантних ознак, динамічних і темпоральних показників. Фізичні компоненти І. функціонують у мовленні на засадах взаємної компенсації (наприклад, динамічні показники можуть компенсувати частотні). І. є окремим рівнем в ієрархічній системі мови, проте пов'язана із синтаксичними та лексико-семантичними засобами.

Інтонація виражає:

1. структурну цілісність висловлювання (речення), його завершеність чи незавершеність;
2. комунікативний тип висловлювання та його різновиди — розповідь, питання, спонування, вигук, пояснення, відповідь, прохання у формі запитання тощо;
3. інформативну вагомість усього висловлювання в тексті або його складових — окремих слів чи словосполучень, виділення їх за ступенем важливості, підкреслення за допомогою логічного, контрастного (протиставного) та емоційного наголосів;
4. характер емоційного забарвлення мовного тексту;
5. експресивність мовлення (суб'єктивне ставлення мовця до змісту свого висловлювання або слухача);
6. модально-вольові характеристики мовлення (невпевненість, сумнів, категоричність, вимогливість тощо);
7. смислове та синтагматичне членування звукового тексту, виокремлення в ньому фоноабзаців, висловлювань, синтагм;
8. актуальне членування висловлювання, виділення в ньому складу теми і реми;
9. стилістично-виражальні ознаки тексту, його офіційний/неофіційний характер, піднесений чи знижений стиль;
10. позалінгвістичні ознаки мовця, зокрема його соціально-територіальну належність.

У художньому тексті та сценічному мовленні І. є засобом створення художніх образів, виконує зображальну функцію. Основна одиниця І. — інтонаційна конструкція (інтонема, інтонаційний

контур), що передає думку, охоплюючи висловлювання або його частину, достатньо самостійну за семантикою (Він прийшов пізно. І пішов). Інтонаційна конструкція розповідного висловлювання в українській мові має загальний спадний або висхідно-спадний характер за тональними і динамічними характеристиками. Висловлювання з акцентно виділеними словами дещо змінюють свою інтонаційну конструкцію: максимальні тональні чи динамічні показники можуть мати саме інтонаційно виділені слова або ж позначатися значним інтервалом тонального спаду. Кінцевий спад, властивий завершеним розповідним висловлюванням, називають каденцією. У питальних висловлюваннях та перед паузою всередині висловлювання виступає переважно антикаденція. Питальні висловлювання із займенниками мають І. з каденцією. У спонукальних і вигуківих висловлюваннях І. позначається більшою інтенсивністю, вищим тональним рівнем. І. має значну варіативність, що дає змогу мовцеві урізноманітнювати виражальні засоби усної мови, передавати тонкі семантичні та емоційно-експресивні відтінки думки, а також виражати підтекст. У писемному тексті І. передають **пунктуацією**, порядком і графічним виділенням слів (шрифтом, лапками тощо). Для передачі інтонаційних особливостей, зокрема тонального контуру фрази, використовують різні способи: нотний запис, цифрове позначення, графічні схеми. Експериментально-фонетичні дослідження містять також інтонограми, інтонографічні схеми і рисунки, де докладно відтворено показники інтонаційних структур.

І. української мови досліджували **Л. Булаховський** (як структурний елемент), **М. Баженов** (в аспекті виразного читання), **Є. Кротевич** (у зв'язку із синтагматичним членуванням мовного потоку), **Д. Баранник** (мова радіо і телебачення). Від 1960-х рр. розпочато експериментально-фонетичні дослідження І. української та інших мов в Інституті мовознавства НАНУ, Одеському університеті, Київському лінгвістичному університеті.

Рекомендована література

1. Багмут А. Й. Інтонаційна будова простого розповідного речення у слов'янських мовах. К., 1970;
2. Інтонаційна організація мовлення. К., 1972;
3. Олійник Г. П. Інтонація питання вибору. К., 1974;
4. Артемов В. А. Метод структурно-функціонального изучения речевой интонации. Москва, 1974;
5. Борисюк І. В. Інтонація українського питального речення. К., 1975;
6. Плющ Н. П. Інтонація вставності в українській мові. К.,

- 1976;
7. Интонация. К., 1978;
8. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонація як засіб мовної комунікації. К., 1980;
9. Носенко Э. Л. Эмоциональное состояние и речь. К., 1981;
10. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонація спонтанного мовлення. К., 1985;
11. Королева Т. М. Интонация модальности в звучащей речи. К.; О., 1989;
12. Багмут А. Й. Семантика і інтонація в українській мові. К., 1991;
13. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонаційна виразність звукового мовлення засобів масової інформації. К., 1994.
- А. Й. Багмут*

Бібліографічний опис:

Інтонація / А. Й. Багмут // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-12426>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).